

Ніякої відповідальності за своє рішення присяжні не несуть, хоча в очах суспільної думки нормальна відповідальність за вирішення справи по суті покладена на присяжних.

У кримінальній справі критерієм є "доведеність при відсутності обґрунтованого у ній сумніву". Так, наприклад, присяжним кажуть, що вони можуть визнати обвинуваченого винним лише тоді, коли з'ясується відсутність обґрунтованого сумніву у скоєнні ним злочину, і повинні звільнити обвинуваченого, якщо мають обґрунтований сумнів у його вині. Обґрунтований сумнів – це сумнів, зумовлений будь-якою причиною і заснований на здоровому глузді. Він виникає під час справедливого й раціонального розгляду всіх доказів або за браком доказів у справі. Цей сумнів не туманний, теоретичний чи вигаданий, це такий сумнів, який примушує розумних людей вагатися, перш ніж діяти у справах, які мають для них важливе значення.

Отже, обвинувачення повинно довести "кожний факт", пов'язаний із злочинним, щоб "не існувало жодної розумної підстави для сумнівів". Може здатися дивним, що таке фундаментальне право не визначається в Біллі про права, а домислюється зі статей Конституції США про належну правову процедуру. Зі справи *Winshup v. United States* почали діяти дві різні вимоги. Перша - на журі та суддю покладається зобов'язання визначити, чи факти доведені таким чином, що усувається "жодна розумна підстава для сумнівів". Друга - вимога забороняє перекладати доведення певних фактів обвинувачення на відповідача. Він не повинен сам доводити власну невинуватість *Mullney v. Wilbur*, (1975). Проте це не виключає перекладення цього тягаря на захист *Leland v. Oregon* (1952 р.) [4].

Правило про тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого і в Сполучених Штатах, і в Україні по суті означає, що жодна з сумнівних обставин не може бути покладена в основу обвинувальних тез по кримінальній справі, тобто воно висуває вимогу повної і безумовної доведеності обвинувачення. Ця вимога має на меті охорону законних інтересів обвинуваченого і служить гарантією досягнення істини у справі.

Таким чином, правило про тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого виступає гарантією не тільки для обвинуваченого – воно служить також гарантією досягнення мети правосуддя. Завдяки даному правилу досягається об'єктивна істина, так як обвинувачення ґрунтується тільки на безсумнівних доказах і безспірних фактах (ст.131, 323 КПК України). Однак не завжди суди і органи попереднього розслідування застосовують дане правило на користь обвинуваченого.

Література

1. Гриненко А.В., Кожевников Г.К., Шумилин С.Ф. *Принцип презумпции невиновности и его реализация в досудебном уголовном процессе.* – Харьков, 1997.
2. Старченко А. *Философия права и принципы правосудия в США.* – М., 1969.
3. Бернхем В. *Вступ до права та правової системи США.* К.: Україна, – 1999.
4. Бернхем В. *Вступ до права та правової системи США.* К.: Україна, – 1999.

Р. Куйбіда,

*студент I курсу магістратури
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Питання про необхідність створення адміністративних судів перейшло з площини дискусійності до визнання такої необхідності на законодавчому рівні. Новий Закон "Про судоустрій України" від 7 лютого 2002 року передбачає утворення протягом трьох років системи спеціалізованих адміністративних судів, які б розглядали спори у сфері державного управління та місцевого самоврядування. Спрямованість переважної більшості таких спорів можна визначити словами "особа проти влади".

У зв'язку зі створенням адміністративних судів особливої актуальності набуває питання про необхідність виділення з цивільного процесу норм, що регулюють судові провадження в адміністративних справах. Це усі категорії справ, що виникають з адміністративно-правових відносин (підрозділ Б розділу III ЦПК), а також справи з приводу встановлення неправильності в актах громадянського стану (глава 36 ЦПК), оскарження нотаріальних дій чи відмови у їх вчиненні (глава 39 ЦПК), які за своєю природою є суто адміністративними. Адміністративний процес має бути регламентований окремим кодексом. Це зумовлено насамперед тим, що, виходячи з правової природи адміністративних спорів, діяльність адміністративних судів має бути заснована на дещо інших принципах, ніж ті, що існують у цивільному судочинстві.

З позицій *de lege ferenda* пропонуємо визначити в Адміністративному процесуальному кодексі такі принципи адміністративного судочинства:

- 1) верховенство права й законність;
- 2) розподіл влади;
- 3) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 4) офіційність;
- 5) презумпція вини державного органу чи органу місцевого самоврядування, дії (рішення) чи бездіяльність якого оскаржуються;
- 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 7) забезпечення апеляційного і касаційного оскарження рішення адміністративного суду;
- 8) обов'язковість рішень адміністративного суду;
- 9) запобігання адміністративним судом заподіяння шкоди.

Принципи верховенства права й законності, рівності учасників, гласності судового процесу та його фіксування технічними засобами, забезпечення оскарження судових рішень є загальними засадами судочинства, тому детально зупинятися на них нема потреби.

Але на **принцип верховенства права** хотілося б звернути увагу. В адміністративному судочинстві він набуває особливої ваги, оскільки предметом розгляду в адміністративних судах найчастіше будуть правові акти. Відповідно до принципу верховенства права людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. А це означає, що адміністративний суд не повинен застосовувати положення правового акту, у тому числі закону, якщо його застосування суперечитиме конституційним принципам права чи порушуватиме права та свободи людини і громадянина.

При визначенні принципів адміністративного судочинства важливо віднайти правильну відповідь на питання: чи повинен адміністративний суд перевіряти рішення державного органу чи органу місцевого самоврядування на предмет його доцільності? Інакше кажучи, чи повинен суд втручатися у вільний розсуд цих органів? На мій погляд, відповідь має бути негативною, оскільки завдання правосуддя полягає не у забезпеченні ефективності державного управління та місцевого самоврядування, а у гарантуванні дотримання вимог права. Позитивна відповідь приводила б до порушення принципу розподілу влади. У зв'язку з цим, необхідно на законодавчому рівні визначити, що адміністративні суди не повинні перевіряти рішення (дії чи бездіяльність) органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на предмет їхньої доцільності, якщо вони прийняті (вчинені) на власний розсуд в межах повноважень, встановлених Конституцією та законами України. У цьому полягає **принцип розподілу влади** як засада адміністративного судочинства.

Особливістю адміністративного судочинства є те, що у процесі простій людині протистоїть потужний адміністративний апарат, на якого працює не один юрист. У зв'язку з цим у сторін заздалегідь складаються нерівні можливості. Щоб якимось урівноважити шанси, суд повинен відігравати активну роль у адміністративному процесі з тим, щоб посприяти особі у захисті її прав. Для цього суд має допомогти громадянину визначитися з доказами, що могли б ствердити обставини, на які він посилається; вжити заходів, щоб особа знайшла і подала додаткову інформацію, яку суд може врахувати при вирішенні справи; з власної ініціативи добувати докази, яких, на думку суду, не вистачає. Отож, адміністративний суд, на відміну від суто змагального цивільного процесу, де суд оперує виключно тим, на що посилаються сторони, має повністю встановити обставини справи, щоб ухвалити справедливе та об'єктивне рішення. Така роль суду заснована на принципі, який зветься розшуковим, або інквізиційним, чи принципом **офіційності**. Суд має вжити заходів до примирення сторін, для чого він повинен запропонувати сторонам варіанти мирової угоди, яка б компромісно відповідала інтересам обох сторін. Зрозуміло, що умови мирової не повинні суперечити вимогам права. Такі умови, як правило, можуть бути виведені в межах дискреції (розсуду), які закон допускає для державного органу чи органу місцевого самоврядування.

Виходячи з невисокого рівня правової обізнаності простого громадянина, поганої орієнтації в юридичних тонкощах справи в літературі, висловлюється слушна думка про необхідність запровадження **презумпції вини державного органу чи органу місцевого самоврядування**, дії (рішення) чи бездіяльність якого оскаржуються. Презумпція вини покладала б на адміністрацію обов'язок аргументовано, посилаючись на докази, довести правомірність її дій (рішень) чи бездіяльності та спростувати твердження позивача про порушення його прав чи інтересів. Такий підхід значно би посилив позиції громадянина, який має недостатньо правових знань, щоб самостійно довести перед судом слушність своїх тверджень. Потенційний обов'язок державних органів та органів місцевого самоврядування довести правомірність своїх дій (рішень) чи бездіяльності посилив би їхню відповідальність при прийнятті рішень, вчиненні інших дій чи допущенні бездіяльності.

Певні особливості в адміністративному судочинстві повинен мати **принцип гласності**. Відповідно до статті 9 нового Закону "Про судоустрій України" кожен має право на отримання в суді усної або письмової інформації щодо результатів розгляду його судової справи. Однак рішення адміністративних судів є важливими не тільки для сторін, а й для населення, тому вони мають бути доступними, у тому числі й для преси. Приватність тут не порушується, оскільки розгляд справ є відкритим, рішення оголошуються прилюдно, тому й доступ до них будь-кого у подальшому не має обмежуватися. Тому пропонується передбачити у Адміністративному процесуальному кодексі право кожного знайомитися в установленому порядку з матеріалами будь-якої розглянутої у відкритому судовому засіданні справи, рішення у якій набрало законної сили.

Специфіка адміністративних справ полягає у тому, що нерідко зwołання з їх розглядом та вирішенням зможе призвести до заподіяння значних збитків особі, територіальній громаді, державі, зокрема внаслідок дії незаконного акту. У зв'язку з цим необхідно закріпити обов'язок адміністративного суду розглянути й вирішити справу в якомога коротший строк, якщо це зумовлено необхідністю запобігти заподіянню великої шкоди (збитків) або збільшенню наявної шкоди людині, юридичній особі, територіальній громаді чи державі. Водночас скорочення строків розгляду справи не має тягнути за собою порушення процесуальних прав осіб, які беруть участь у справі. У цьому зміст принципу запобігання адміністративним судом **заподіянню шкоди**.

Запропонований перелік принципів адміністративного судочинства є орієнтовним і не виключає інших пропозицій щодо кола таких принципів.

¹ В.Шишкін, Змагальність – принцип судочинства в демократичному суспільстві // Право України, 1999, №12, с.22

² А. Демин, Понятіе административного процесса и кодификация административно-процессуального законодательства Российской Федерации // Государство и право, 2000, №11, с.10

Т. Лесюк,
студент 1 курсу магістратури
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СВОБОДИ ВІД САМОВИКРИТТЯ, ВИКРИТТЯ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ЧИ БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

1. Завданням кримінального судочинства є охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть в ньому участь, а також швидке і повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний.

Проведення досудового розслідування, судового розгляду відбувається на основі визначених в законодавстві принципів. Одним з принципів кримінального судочинства є свобода від самовикриття, викриття членів сім'ї чи близьких родичів. Проте закріплення в законодавстві даної свободи саме по собі не гарантує особі можливість нею скористатись. Для того, щоб кожен міг скористатись даним правом, слід визначити механізм реалізації та захисту даного права. Елементами механізму можна назвати: наявність норми, де закріплено право (свобода), органи, які покликані забезпечувати дане право, та при виконанні покладених на них обов'язків сприяти особам в реалізації свого права, гарантії забезпечення свободи від самовикриття, викриття членів сім'ї чи близьких родичів, процедури реалізації права (свободи), відповідальність службових осіб за порушення гарантованого права (свободи).

2. В чинному законодавстві закріплена свобода від самовикриття, викриття членів сім'ї чи близьких родичів. Так, в статті 63 Конституції закріплено: "Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе,